

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Кваліфікаційна робота

**з теми «ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАКЛАДУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО
ФОЛЬКЛОРУ»**

Виконав: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М23 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Романов Іван Миколайович

Керівник:
Совік Тетяна Віталіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Прядко Олена Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП...	3
РОЗДІЛ 1 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
ЗАСОБАМИ	
МУЗИЧНОГО	
ФОЛЬКЛОРУ	8
1.1. Проблема формування естетичної культури учнів в науково-педагогічній літературі	8
1.2. Потенціал засобів музичного фольклору для формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО	
ФОЛЬКЛОРУ	25
2.1. Методика формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору	25
2.2. Методологічні підходи, принципи та педагогічні умови формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору.....	33
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ	
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАСОБАМИ	
МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ	47
3.1. Діагностика рівнів сформованості естетичної культури учнів (констатувальний експеримент)	47
3.2. Експериментальна перевірка методики формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору	56
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Для кожного учня шкільні роки є чи не найвідповідальнішими у формуванні його особистості, індивідуальності. Саме в ці роки закріплюється свідоме ставлення дітей до суспільно корисної праці, закладаються основи естетичного світогляду та естетичної культури. На сучасному етапі освітні тенденції зорієнтовані на всебічному та гармонійному розвитку підростаючого покоління. У контексті вирішення цього завдання особлива роль відводиться необхідності залучення учнівської молоді до опанування естетичних ідеалів та постулатів, освоєння й використання естетичних цінностей, активної музично-творчої та інструментально-виконавської діяльності. Відтак процес формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти є визначальним шляхом розвитку творчих, самодостатніх та культурно освічених учнів шкільного віку.

Актуальність та доцільність означеної діяльності підтверджується низкою нормативно-правових документів, зокрема: Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції «Нова українська школа», Концепції художньо-естетичного виховання учнів в закладах загальної середньої освіти та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах тощо. Наскрізною темою законодавчих документів є необхідність систематичного, цілеспрямованого та послідовного естетичного впливу на учнів, з метою формування у них здатності сприймати, розуміти та використовувати художньо-естетичні цінності в реальному житті та мистецтві.

Процес розвитку естетичної активності учнів шляхом залучення до мистецтва досліджували видатні педагоги минулого: А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. У наукових дослідженнях сучасних вчених можна вирізнити роботи В. Бутенка, О. Комаровської, Н. Миропольської, О. Олексюк, О. Сапожнік, Т. Турчин, Г. Шевченка.

Незаперечним є факт, що визначальну роль у формуванні естетичної культури учнів закладів загальної середньої освіти відіграють засоби мистецтва,

зокрема музичний фольклор, що дозволяє встановити зв'язки з духовним, матеріальним та практичним світом особистості шляхом її залучення до народної музичної творчості, осягнення сутності й особливостей народної музики, її естетичного змісту тощо.

Аналіз змісту формування естетичної культури засобами музичного фольклору на уроках музичного мистецтва засвідчує, що цей процес відбувається без належного програмно-цільового та методичного забезпечення, створення відповідних організаційних та педагогічних умов, внаслідок чого виникає низка суперечностей, які потребують вирішення на науково-методичному рівні. Це такі суперечності як: розуміння необхідності естетичного виховання особистості кожного учня в теорії педагогіки та відсутність єдиного підходу до використання музично-творчої діяльності для забезпечення означеного процесу; потенційні можливості музично-творчої діяльності в забезпеченні естетичної вихованості учнів та відсутність чітко обґрунтованих педагогічних умов організації процесу естетичного виховання; наявність потужного потенціалу засобів музичного фольклору для формування естетичної культури учнів та недостатність розробленості механізмів їх використання закладами загальної середньої освіти

З огляду на актуальність порушеної проблематики, її недостатню розробленість та виявлені суперечності нами було обрано тему дослідження: **«Формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору».**

Мета роботи – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору.

Об'єкт дослідження – освітній процес закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору.

Реалізація мети передбачала виконання таких завдань:

- схарактеризувати стан розробленості проблеми формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти в психолого-педагогічній, методичній та мистецтвознавчій літературі, розкрити її сутність та структуру;
- визначити потенціал засобів музичного фольклору для формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти школи;
- обґрунтувати наукові підходи та принципи формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору;
- розробити методику формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору;
- експериментально перевірити ефективність запропонованої методики в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Методологічною основою дослідження становлять ідеї значущості музичного мистецтва у становленні особистості, системно-функціональний підхід до особистості учня закладу загальної середньої освіти, його готовності до сприйняття естетичного досвіду людства й формування на цій основі власної естетичної культури; типологічний підхід (передбачає цілісне осмислення теоретичних репрезентацій про естетичну культуру особистості, упорядкування методологічних позицій, педагогічних умов, методів, прийомів та засобів її формування); експериментальний підхід (виявляється в апробації розробленої й теоретично обґрунтованої методики формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору).

Теоретичну основу дослідження становлять:

- сучасні теоретичні положення в галузі психології та педагогіки мистецтва;
- теорії та методики мистецької освіти;
- естетичного виховання;
- етнокультурної освіти;
- фольклорознавства.

Методи дослідження: теоретичні — аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація науково-педагогічних праць, присвячених

дослідженню проблеми естетичної культури особистості; аналіз позитивних концептуальних ідей педагогічного досвіду задля виявлення й конкретизації сутності та структури естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти як культурного й освітнього феномену, визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного феномену; моделювання – з метою розроблення й теоретичного обґрунтування організаційно-методичної моделі формування естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти засобами музичного фольклору; емпіричні – методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, інтерв'ювання учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для діагностики стану й визначення рівнів сформованості естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти, експериментальної перевірки ефективності розробленої методики.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробці педагогічних настанов, спрямованих на реалізацію розробленої методики цілеспрямованого формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору. Розроблена методика може бути застосована на уроках мистецтва в закладах загальної середньої освіти, у позакласній та позашкільній роботі з учнями в закладах загальної середньої освіти. Результати дослідження можуть бути використані в підготовці навчальних програм, посібників та методичних рекомендацій для закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри музичного мистецтва та звітних наукових конференціях студентів і магістрантів Камя'нець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження дало можливість сформулювати такі висновки.

1. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми довів, що більшість науковців приділяють увагу проблемі формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору, адже несприятлива соціально-культурна ситуація та відсутність цілеспрямованої роботи гальмують означений процес, спричиняють загальний низький рівень естетичної культури підростаючого покоління. Естетична культура формується в процесі позитивного ставлення учнів до високохудожніх зразків народного музичного мистецтва на основі порівняння й вибору бажаних музичних творів.

2. Розробка теоретичного матеріалу дала можливість визначити й теоретично обґрунтувати структуру та функції формування естетичної культури учнів засобами музичного фольклору на уроках музичного мистецтва. Виділено такі компоненти, як: мотиваційно-спонукальний, який характеризується наявністю стійкої зацікавленості учнів музичним фольклором; аналітично-оцінювальний, якому притаманна спроможність учнів до вивчення й оцінювання явищ народного вокально-хорового та інструментального мистецтва; результативно-інтерпретаційний, що визначається можливістю учнів виявляти себе у продуктивній музично-виконавській діяльності.

3. Під час констатувального етапу дослідження було з'ясовано критерії показники та рівні сформованості естетичної культури учнів. Критерієм мотиваційно-спонукального компоненту обґрунтовано міру зацікавленості музичним фольклором, зокрема, співацькою (вокально-хоровою та інструментально-виконавською) діяльністю. Показники, які розкривають означений критерій, полягають у: зацікавленості учнів сприйняттям улюблених народних творів; активному усвідомленому бажанні засвоєння фольклорного матеріалу; потребі в опануванні різних видів музично-виконавської діяльності та стійкій необхідності володіння співацькою та інструментально-виконавською діяльністю. Критерієм аналітично-оцінювального компоненту є ступінь здатності до аналітичного опрацювання й оцінювання явищ музичного мистецтва з показниками: наявність знань щодо розрізнення виразних засобів і виявлення їх

значення у створенні мистецько-образного змісту народних творів; схильність до свідомого оцінювання художньої цінності музичного фольклору; прагнення до вдосконалення виконавських умінь. Критерієм результативно-інтерпретаційного компоненту виступає міра здатності до продуктивно-творчої діяльності. Показники, які схарактеризовують означений критерій, полягають у: наявності улюблених народних музичних творів, авторів, виконавців; спроможності до свідомого вибору репертуару; здатності до художнього втілення музичних образів. Проведене дослідження дало можливість установити рівні сформованості естетичної культури учнів засобами музичного фольклору: високий, середній, низький, що різняться ступенем умотивованості учнів до музичного навчання, наявністю вокально-хорових та інструментально-виконавських знань, вмінь та навичок, а також здатністю адекватно оцінювати музичний твір та здійснювати музичну діяльність.

4. Застосування методу формувального експерименту дозволило перевірити ефективність експериментальної методики в перебігу експонувально-мотиваційного, пізнавально-оцінювального, продуктивно-творчого етапів. Найбільш ефективними виявилися групи методів:

- стимулювання інтересу до музичного фольклору: порівняння музичних образів, узагальнення мистецької інформації та аналізу вокально-хорових та інструментальних народних творів; детального вивчення й цілісного усвідомлення;

- інформаційно-демонстраційні методи – образні пояснення й демонстрація музичних творів, емоційного впливу на учнів, інтонаційно-тематичного опрацювання музичного твору, фонетичний метод;

- методи створення пошуково-евристичних ситуацій – багатоваріантних сприймань творів музичного фольклору, мистецько-емоційної драматургії, вокально-виконавських завдань тощо.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в адаптації розробленої методики формування естетичної культури для учнів інших вікових категорій та в інших галузях мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В. П. (2013). Аксіологічна платформа педагогічного процесу (проблема формування). Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис, 3(50). Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Т.1. 338 с.
2. Базильчук, Л. В. (2004). Естетичне виховання як засіб всебічного розвитку соціально значущої і самоцінної особистості. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Вип. 10, 149-153.
3. Басараб В. В., Король Н. В., Куцик О. Г. (2021). Аксіологічний підхід до формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, № 79, Т. 1, 64-67.
4. Бех, І. Д. (2003). Виховання особистості. У двох книгах. Кн.1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь.
5. Бех, І. (2013). Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. Дошкільне виховання, 1, 2-5.
6. Бех І.Д. (1997). Цінності як ядро особистості. У О.В. Сухомлинська (ред.), Цінності освіти і виховання, (сс. 8-11). Київ. Богачов, А. (2013). Герменевтичний підхід у філософії. Філософська думка, 5, 41-50.
7. Блудова, Ю. О. (2015). Художньо-естетичний смак як невід'ємна складова художньо-естетичної культури особистості. Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. присвячені 95-річчю Кому. закл «Харків. гуманітар.-пед. акад.» (Харків, 11.11.2015 р.). Харків: ФОП Шейніна
8. Бойченко, М., Никифоров, А., Гулей, О. (2022). Концептуальна канва формування естетичної культури особистості засобами художньої творчості. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 1 (115), 170-179.

9. Бойченко, М., Никифоров, А., Гулей О. (2022). Світоглядний аспект естетичного виховання особистості в українській педагогіці. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 3 (117), 3-12.
10. Болгарський, А., Сагайдак, Г. Хоровий клас і практика роботи з хором. К.: Музична Україна. Бриліна, В. (2015). Педагогічне значення вокального фольклору в музично-естетичному вихованні.
11. Булгаков, Р. Ю. (2015). Становлення та розвиток мультикультурного підходу в іншомовній педагогічній освіті Канади: аналіз методологічних засад. Вісник Житомирського державного університету, Вип. 1 (79), Педагогічні науки, 163-167.
12. Бусел, В. Т. (уклад. і голов. ред.) (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ-Перун.
13. Бутенко, В. Г. (1997). Естетичний досвід вчителя: теорія і практика. Херсон.
14. Бутенко В. Г. (2003). Культурологічні аспекти формування естетичної свідомості учнівської і студентської молоді. Педагогічні науки, 34, 17- 20.
15. Ващенко, Г. (1957). Основи естетичного виховання. Лондон: Вид-во «Авангард».
16. Вишневецька, М. (2019). Формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі, 4, 97-102.
17. Возняк, С.С., Костюк, Т.В. (2012). Культура як соціальне явище: аксіологічний вимір. Соціологічні студії, 1, 16-21.
18. Гавриленко, Л. М. (2011). Методика формування основ вокальної культури молодших школярів у школах мистецтв (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Київ.
19. Гатеж, Н. В. (2017). Особливості виховання естетичної культури учнів загальноосвітнього навчального закладу. Молодий вчений, 3 (43), 362- 365.
20. Гатеж, Н. (2019). Структура естетичної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 16, 199-207.
<https://doi.org/10.31499/2307-4914.16.2017.163500>.
21. Гриньова В. М. (2022). Духовність та культура особистості. Проблеми сучасного мистецтва і культури. Теоретико-методологічні питання педагогіки, культурології і мистецтвознавства. Київ, С. 1-10.

22. Гончаренко, С. (1997). Український педагогічний словник. Київ.
23. Грибан, Г. В. (2012). Формування естетичної культури учнів засобами мови. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку, (сс. 362-367). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
24. Гук, О. Ф. (2013). Теоретичні передумови формування естетичної культури. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки, 18, 193-199.
25. Данилець, В. В. (2021). Стилiзацiя гуцульського фольклору в українській музицi кiнця ХІХ – початку ХХІ столiття: композиторський i виконавський аспекти (дис. ... кандидата мистецтвознавства (доктора фiлософiї) за спецiальнiстю 17.00.03 – музичне мистецтво). Харкiв.
26. Дем'янчук О. Н. (2021). Педагогiчнi основи формування художньо-естетичних iнтересiв школярiв: навч.-метод. посiб. Київ : ІЗМН, 64 с.
27. Джола, Д. М., Щербо, А. Б. (1998). Теорія і методика естетичного виховання школярів: навч.-метод. посібник. Київ: Ін-т змісту і методів навчання.
28. Дзюба, І. (2012). Розвиток музично-естетичних смаків школярів засобами сучасної інструментальної музики. Рідна школа, 10, 49–52.
29. Дзюба, І. (2012). Розвиток музично-естетичних смаків школярів засобами сучасної інструментальної музики. Рідна школа, 10, 49–52.
30. Дорошенко, Т. (2003). Методи навчання сприйняття музики. Початкова школа, 6, 18–20.
31. Естетика / М. Колесніков та ін. Київ : Юрінком Інтер, (2003). 208 с.
32. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку : зб. наук пр. / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, (2012). 560 с.
33. Єременко, О., Пан, Бо (2023). Мистецько-пізнавальна компетентність молодших школярів: теоретичний аспект. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 1 (125), 279-291.
34. Жигаль, З. (2012). Особистісно орієнтований підхід в процесі навчання музичного мистецтва. Молодь і ринок, 9, 111-114.

35. Іваницький А.І. (2004). Український музичний фольклор : підручник. 3-є вид. Вінниця : Нова Книга, 320.
36. Іванова Л. (1982). Педагогічні ідеї М.Леонтовича / Л.Іванова// Музика в школі. – Вип.8. – К. : Музична Україна, 58– 62.
37. Кулієва А. Вокальні національні традиції та проблеми перехідних тонів: автореф. канд. мист./ А.П. Кулієва. – Київ, 2001. – С.14 – 16.
38. Калюжна, О. (2014). Формування мистецьких компетентностей учнів у позашкільній діяльності. Відновлено з: <https://www.cuspu.edu.ua/>.
39. Каменецька, Л. М. (2009). Формування культури виконання популярної вокальної музики у старшокласників (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Київ.
40. Кондратова, Л. Г. (2023). Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 6 кл. закладів загальн. середн. освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988 (2017). Офіційний вісник України, № 1, ст. 22.
41. Коваль, Т. В. (2017). Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Молодий вчений, 11(51), 329-333.
42. Козир, А. В. (2013). Система принципів фахової підготовки викладачів мистецьких дисциплін. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 10 (1). Відновлено з: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(1)_7).
43. Колесса Ф. Музикознавчі праці / Ф. Колесса ; підг. до друку, вступ С. Й. Грици. – К. : Наукова думка, 1970. – 592 с.
44. Котов, В. Г., & Плюхіна, Н. П. (2022). Естетичне виховання молодших школярів засобами хореографії. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки , 1(349), Ч.1, 175-184. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1\(349\)-1-175-184](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-1-175-184).

45. Кулієва А. (2020). Вокальні національні традиції та проблеми перехідних тонів: автореф конд мист./ А.П. Кулієва, 14 – 16.
46. Лян Цзи (2021). Феномен естетичної культури у вітчизняному науковопедагогічному дискурсі. Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 листопада 2021 року, м. Суми). Том 1, (сс. 69-71). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка.
47. Лян Цзи (2022а). Музичний фольклор як засіб формування естетичної культури учнів основної школи. Освіта для ХХІ століття: виклики, 177 проблеми, перспективи: матеріали ІV Міжнародної науковопрактичної конференції (28 жовтня 2022 року, м. Суми), (сс. 203-204). СумДПУ імені А.С. Макаренка.
48. Мартинюк Л.В. (2204). Використання обробок календарно-обрядових пісень Миколи Лисенка в роботі з молодшими школярами в дитячому музичному театрі / Л.В. Мартинюк // Теорія і методика мистецької освіти. – Вип. 5. – К. : НПУ, С.197–204.
49. Масол, Л.М. (2006). Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. К.: Промінь.
50. Масол Л.М. (2002). Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України. Шкільний світ. № 9. С. 1-16.
51. Методика музичного виховання дітей. Вінниця: Нова Книга. Куш, О. (2015).
52. Миропольська, Н. (2003). Виміри сформованості художньої культури школярів. Мистецтво і освіта, 1, 20-23.
53. Науменко, С. О. (2015). Особливості діагностики музичних здібностей дошкільників. Освіта та розвиток обдарованої особистості, 10, 15-18.
54. Падалка Г. М. (1991). Естетична культура майбутніх учителів та умови її формування. Вища і середня педагогічна освіта, № 15. С. 62-68.
55. Падалка, Г. М. (2010). Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України.
56. Педагогічний словник [за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

57. Пташук О.А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. Інноватика у вихованні. 2016. Вип. 3. С. 289–295.
58. Полатайко, О. М. (2010). Формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя музики у процесі інтерпретації творів мистецтва (дис. ... канд. пед. наук). Київ.
59. Полатайко О.М. Герменевтичний підхід до формування естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Актуальні питання мистецької освіти та виховання: зб. наук. пр.; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А.С.Макаренка; редкол.: Г.Ю. Ніколаї, А. Валюха, Н.П. Гуральник [та ін.]. Суми: ВВП «Мрія», 2016. Вип. 1 (7). С. 3–11.
60. Реброва, О. Є. (2022). Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва: монографія. Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського.
61. Ростовський О.Я. (1991). Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики: методичні рекомендації /Олександр Якович Ростовський. – К.: Освіта, 1991. – 48 с.
62. Рудницька О. П. (2000). Культуровідповідність мистецької освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. Київ : Вид-во «Віпол», 2000. С. 108-134.
63. Рудницька, О. П. (2005). Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль: Навч. книга. – Богдан.
64. Садовенко, С. М. (2008). Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ.
65. Сотська, Г. (2012). Аксиологічний підхід до формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, Вип. 40, 21-26.
66. Стрілько, В. (2011). Формування естетичної культури старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. Харків: Колегіум.
67. Ткаченко, І., Лу Шуо (2023). Музично-естетична культура школярів: теоретичні аспекти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (126), 41-48.

68. Федорова, М. В. (2012). Окремі аспекти формування основ художнього світогляду молодших школярів у процесі аналізу вокально-хорових творів. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка», 21.
69. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
70. Філософський словник соціальних термінів / [за ред. В.П. Андрущенка]. – К. : «Р.И.Ф.», 2005. – 672 с.
71. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В.Шинкарука] – К. : «Абрис», 2002. – 742 с.
72. Фурдичко, А. О. (2017). Музичний фольклор і фольклоризм на сучасному українському телебаченні. Народознавчі зошити, 4 (136), 961-970.
73. Царьова Л. (2010). Деякі аспекти формування естетичної культури особистості. Наукові записки. Педагогічні науки. Вип. 91. С. 244-247.
74. Черкасов, В. (2013). Характеристика принципів формування естетичної культури молоді. Наукові записки Кіровоградського державного 182 педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки, 120, 56-63.
75. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.
76. Шевнюк О. Л. Культурологія : навчальний посібник. 3 вид. Київ : ЗнанняПрес, 2007. 353 с.
77. Шевченко Г.П. Виховання — процес людинотворчості, культуро-творчості, духотворчості. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 2015. Вип. 3. С. 288–299. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_3_28.
78. Шевченко, Н. С. (2015). Синтез співацьких манер в українській музиці кінця XX – початку XXI століть (автореф. дис. ... канд. Мистецтвознавства).
79. Шевчук, М. (2021). Критерії та рівні сформованості естетичних почуттів молодших школярів у технологічному навчанні. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (2), 82-88. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-2-82-88>.
80. Шередько, І. Г. (2022). Використання українського музичного фольклору в організації системи занять з учнями початкової школи як спосіб формування

ціннісного ставлення до Батьківщини. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 1 (103), 279-289.

81. Шередько, І. Г. (2020). Потенціал українського музичного фольклору у формуванні ціннісного ставлення до Батьківщини в молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, № 70, Т. 4, 94-98.
82. Шпіца, Р. (2017). Організаційно-методична модель формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики. Теоретичні питання культури, освіти та виховання, 1 (55).
83. Шпіца, Р. Д. (2017). Формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики (дис. ... канд. пед. наук). Київ. Відновлено з: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Shpit sa.pdf
84. Шумейко, О. А. (2014). Естетичне виховання та естетична культура в системі духовного розвитку студентів. Соціально-гуманітарні вектори 183 педагогіки вищої школи. Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/39161/1/160-165.pdf>
85. Щолокова, О. П. (2007). Методика викладання світової художньої культури. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова.
86. Ярова, М. В. (2015). Фольклор у системі музичного виховання учнів молодших класів. Актуальні питання мистецької педагогіки, 4, 117-122.